

Асоциация РАДКО

Историята на Охридската архиепископия и на цяла България никога не е принадлежала и няма да бъде собственост на Църквата в БЮРМ

„Македонците” (пишем това понятие в кавички, защото в мнозинството си те са българи) са на път да си вкарат поредния автогол, нещо, което ще ги изолира завинаги тоя път от Световната общност и в частност от семейството на ЕДНАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА.

В поредното си интервю, дадено за „Утрински вестник”, бр. 3118, понеделник, 26 авг. 2009 г., главата на МПЦ - г.г. Стефан твърди: „Името на МПЦ, всъщност е и Охридска архиепископия и затова няма нужда от промени в Устава на църковно-народния събор, който ще се състои към средата на ноември” - казва самопровъзгласилият се за архиепископ на Охрид и избран за глава на МПЦ йерарх. .

В преамбюла на Устава „ясно пише, дето МПЦ е възобновена връз традициите на древната Охридска архиепископия”. На питането - какво мисли за изявите на „дял от българските църковни власти”, които казват, че с добавката Охридска архиепископия МПЦ отнема от българите и част от тяхната църковна традиция, г.г. Стефан казва, че не желае да коментира, но все пак добавя: „Истината (коя истина, питаме ние -бел. авт.), която въобще е прихваната не само в Македония, но и в православната традиция (!) на всичките поместни православни църкви (SIC!) е историческа, а историята не се пише днес или нощеска”. „На всичко това - добавя йерархът - не трябва да му се отдават ежедневно - политически характеристики”(?!).

Защо не трябва да се отдават политически характеристики на този изключително важен за българския народ въпрос - остава за се чудим.

А ето какво казва историята за пладнешкия грабеж, който си позволява да извърши над нашето минало смехотворният скопски клир.

За да бъде ясно на читателя, сме подредили изявлението си в три части: 1. Към истинската история на Охридската архиепископия; 2. Насилственото ѝ заграбване от

Юго-комунистите и 3. Какво може да се направи за спасяване на българското църковно-историческо наследство.

Част 1

Историята на Охридската архиепископия

Не са един или двама българските учени, които са отдали своите усилия на разясняването на този въпрос, като проф. Иван Снегаров, проф. Йордан Иванов, проф. Иван Дуйчев, проф. Иван Божилов, проф. Васил Гюзелев и много други, но нека и ние дадем своето мнение по въпроса...

Има един документ, а той се нарича „Списък на Дюканж“, който в кратките си няколко страници оборва цялостните мистификации на съвременните скопски „историчари“.

В него се говори за провъзгласяването и детронирането на последния български патриарх в Дръстър (Силистра), но и за продължаването на институцията Българска патриаршия. Този документ, както и грамотите на Василий II Българоубиец доказват континуитета на автокефалната традиция и патриаршието служение между това в Първата Българска държава и държавата на Самуил и Комитопулите.

Тези, както и всички други документи от епохата, говорят за приемственост, проявила се в поредица от „архиепископи“ (всъщност от патриарси), които преместват своята столица в различни крепости, докато през 90-те години на X век се установили в Охрид.

Покоряването на Дунавска България от византийците по никой начин не означава унищожаване и на църковната независимост¹.

Константинопол не е можел да извърши това по две важни причини: 1. Такъв акт би бил в пълно противоречие с църковните канони и от гледище на правото е нищожен; 2. Понеже патриарх Дамян се е преместил в Средец (Триадица), Комитопулите начело със Самуил (продължители на държавотворческото начало в югозападните български земи) го приели като законен глава на патриаршията си ; олицетворение на етническата независимост на българския род².

---

¹ Иван Снегаров, *История на Охридската архиепископия...*, т.1, с. 16-17.

² Г. Литаврин, *България и Византия в XI-XII вв.*, М., 1960 г., с. 162-163.

В посочения случай става дума само за „задочно лишаване” на Дамян от патриаршеската му титла³.

Не съществува нито един документ, който да посочва, че Византия е оспорвала автокефалията на бъдещата Охридска патриаршия, въпреки че двете империи били в състояние на война.

Нещо повече, при цар Самуил Българската църква значително разширила своя диоцез, което създавало стабилност и на държавата спрямо Константинопол и Рим⁴.

Огромна значимост имало признаването на царското достойнство на Самуил и неговата столица Охрид. А самото „венчаване” на царя (коронацията му) се осъществила от Български патриарх⁵.

Почти всички византийски историци от това време (с малки изключения) наричат по тази причина Самуил „василевс”, което ще рече, че те са познавали добре ролята на Охридския български патриарх да „венчава” българските предводители за царе. А всичко това, на свой ред, доказва, че в Константинопол важало внедреното от Роман Лакапин схващане, че Българската църква е автокефална. Така че византийските хронисти, които съхранявали стриктно царската титла само за техните императори, не се колебаели и смело наричали Самуил - цар на българите. Доказателство за това е и фактът, че на митрополитските тронове, запазени от онова време, седят надписи, сочещи наличие на митрополитски Синод. Това ясно се вижда в построената от Самуил „велика черква” на о-в Ахил.⁶

Половин век Църквата и Държавата пазели българската традиция в югозападните земи, както и завещаното им от „Преславско-Дръстърската България”, но през 1018 г. народът ни паднал под ромейско иго. Фактът е отразен в Манасиевата хроника по следния начин: „Василий (II) разби българския цар Самуил дважди и завзе много гра-

³ В. Златарски, *История на Средновековната българска държава...*, т. I, 2, с. 597.

⁴ Ив. Снегаров, *пак там*, с. 17-19 и 21.

⁵ Й. Заимов, В. Тълкова-Заимова, *Битолски надпис на Иван Владислав - самодържец български. Старобългарски паметник от 1015-1016 г.*, С., 1970, с. 32-33, 100; Ив. Ив. Снегаров, *пак там*, с. 21.

⁶ Ив. Снегаров, *Цит съч.*, с. 22.

дове. Също и Скопие му бе предадено от Романа, сина на цар Петра; там му бе дал цар Самуил да владее, защото българите царствуваха до Охрид и до Драч и по-нататък...”⁷

Завоевателят организира по нов начин държавата, като на изток от р. Места до Черноморието (с водещи градове: Филипопол (Пловдив), Берое (Боруй - Стара Загора), Адрианопол (Одрин) била изградена темата „Македония”. Самуиловата държава била превърната в катепанат „България” с императорски наместник в Скопие. По течението на р. Места се простирала темата „Смолян”, а земите по средното и долното течение на р. Струма били разположени в две области „Солун” и „Струмска”. Долното течение на Места и Марица били обособени в темата „Волерон”; Източно тракийските земи (Димотика, Чорлу, Родосто и др. били обхванати от тема „Тракия”, а Подунавие - в тема „Парастрион”. Накрая Василий решил да обърне внимание и на най-отдалечените земи в северозапад, където около Срем се образувала темата „Сирмиум” (обхващаща почти всички сръбски покрайнини).

За да укрепи държавата си обаче Василий повел политика на приобщаване на българите. Ето какво разказват византийските летописци: „Като покорил българите нищо не искал да измени, нито да прави изобщо нововъведения, а оставил нещата в предишното им състояние...”. Той „не поискал да измени там нищо от обичаите, а наредил (народът) да се управлява в своите работи при собствени началници и обичаи, както е било при цар Самуил, който бил техен владетел...”⁸

Пак според хрониката на Йоан Скилица-Кедрин „императорът отново утвърдил Българската архиепископия като автокефална, както била и по-рано при стария Роман. Той се основава на разпоредбите на император Юстиниан, че тя е Първа Юстиниана, която той наричал свое родно място...”⁹

Доказателствата за това са много, но нека добавим поне още един твърде значим паметник от епохата - бележка за каноническото положение на Първа Юстиниана, където се прави логическият извод за пряка историко-каноническа връзка между Българската патриаршия и независимата Охридска архиепископия.¹⁰

⁷ *Ив Дуйчев, Из старата българска книжнина., т. II, с. 102; Повествование варда Пета Аристокэса Ла стиварци, Превод с древнеармянского К.Н Юзгашана, М. 1968.*

⁸ *Извори за българската история, Скилица-Кадрин, т. XI, с. 334*

⁹ *Пак там, с. 296.*

¹⁰ *Antonio Tovar, Nota sobre el arzobispado de Bulgaria en un manuscrito griego de Salamanca, Emerita 30 (Madrid), 1962, pp. 1-7*

До подобни изводи ни отвеждат всеизвестните в научните среди три Хрисовула на император Василий Българоубиец. В тях съдържа, без желание да се обиди българския народ, той посочва, че борбата за завладяването на страната не е минало „не без кръв, не без труд и пот, а многогодишна упоритост”. Постигнатото, в крайна сметка, било израз на щедрата Божия промисъл, „дарове, милост и добрини, с които била сподобена Византия”.¹¹

Точно заради извоюваното с толкова труд, далновидния василевс на Константинопол се стараел чрез добре премислени действия да не загуби, но и да укрепил постигнатото: той запазил статуса на Българската патриаршия; всички благини на епископата; политическото и социалното положение на болярите, разчитайки на добро отношение към новата власт, мир и защо не - дори и на подкрепа от старна на българския клир, на влиятелните социални фигури сред народа...

Към това своего рода самоуправление трябвало да се приобщи най-вече Църквата.

В Първия и Втория Хрисовули Василий се вричал в опазване на църковния диоцез, както и на всички феодално-социални завоевания, които имала Българската патриаршия и нейния клир при царете Петър и Самуил. Императорът обещава, че с „нищо няма да се нарушават наредбите, добре установени от царстващите преди... Защото, ако и да станаме обладател на страната - казва той - все пак запазихме непокътнати нейните права, като ги потвърдихме с наши хрисовули и сигилии”.¹²

На църковния предстоятел се отделяло особено внимание, като императорът изисквал: „сегашният пресвети архиепископ на Българската епархия да има толкова голяма епархия (диоцез), каквато и колкото голяма е била при цар Петър, и да владее и управлява всички епископства на България...”¹³

От цитираните хрисовули се разбира и нещо също така много важно - инициативата да определя църковните граници, епархии, епископат и ареала на пасомите бил на самият Български предстоятел в Охрид. Той отправил до императора писмено искане в този дух, но получил утвърждение в Първия Хрисовул едва за половината от българските епархии. Ето защо Охридският архиепископ поискал „друг хрисовул”, относно

¹¹ Първа и Втора грамоти на Василий II- в: Извори на българската история, т. XI, с. 25 и с. 40.

¹² Пак там, Първа и Втора грамота, с. 44; Пак там, Втора грамота, с. 44; Пак там

¹³ Пак там, Втора грамота, с. 44-45, 47

останалите негови епископства, неизброени в първия хрисовул , защото съседните метрополии не били заграбени от българската област.¹⁴

Василий II декларира, че Византия „не благоволява да допусне никого от тия метрополити или от техните люде да престъпи и крачка навътре в пределите на българската област (диоцез)”. Заповядвал „сегашият пресвети архиепископ да управлява всички български епископства... които бяха под властта на цар Петър и Самуил и се държаха от тогавашните архиепископи”.¹⁵

Посочил, че Дръстърският архиерей се смята от императора за наследник на „древния просветителски престол”, като се правела пряка връзка между Дръстър, като „предшественик” и Охрид, като „наследник” на предстоятелската катедра.¹⁶

Във втората грамота Василий добавял още 13 епархии към Охридската архиепископия, като уточнявал, че към нея ще отидат и всички други, „които се намират в българските предели и поради заробване е пропуснато да бъдат споменати”. Това било довършено с Третия хрисовул, въпреки че и в него не е представен напълно доскорошния диоцез на Българската църква. Едно обаче е сигурно - стремежът на императора да се опази териториалната цялост на Църквата от Първото Българско царство; нейните привилегии в духовен, обществено-икономически и политически характер.

Василий изрично нареждал на военно-административните велможи „да почитат много и да слушат думите и наставленията на Охридския архиепископ. Забранява им да се вмесват „в каквато и да е... църковна работа”; да пречат на йерарха, на Синода, на манастирите и храмовете...

Успоредно с диоцеза на Църквата, императорът запазил и нейната АВТОКЕФАЛИЯ с произтичащите от това пълномощия на Охридския архиепископ и другата част от висшия клир. Непокътната останала и вътрешната самостоятелност на църковния живот, свободата на енориите и манастирите.

В Първия хрисовул се казва: „Ние утвърдихме преблагочестивия монах Йоан да бъде архиепископ на България и да управлява делата , отнасящи се до архиепископията”. Още по-важно в случая било това, че патриархът в Константинопол не се съпротивлявал на повторно утвърдената българска автокефалия. А какъв по-силен аргумент може да се приложи за това, че още в началото на X век била призната независимостта

¹⁴ *Втора грамота, с. 44*

¹⁵ *Втора грамота, с. 44, 46; Пак там, с. 44*

¹⁶ *Пак там, с. 45; Вж. и Дюканжевия списък - В: ИБИ, т. XIV, с. 109*

на Българската църква. Така, че само пейоративно може да се казва, че Охридската архиепископия била „завладяна” - този акт на Василий II поставял само едно ново начало; откривал нова страница в многовековната ѝ история.

Що се отнася до деградирането на Българската църква от патриаршески в архиепископски ранг, със сигурност може да се каже, че това е било незаконен (неправомерен) акт, извършен под политическо давление (отнемане на част от дицеоза при Йоан Цимиески в 971 г.) и е бил извършен без одобрението на меродавен орган, какъвто се явява единствено църковният събор.

Всъщност действията на Василий Българоубиец - утвърждаването на Охридската архиепископия - имало положителен ефект за стабилизирането на българската църковна автокефалия.

Такъв събор бил проведен едва в 1018 г., когато българският епископат ръкоположил за Охридски архиепископ „преблагочестивия монах Йоан”, доскоросен игумен на Дебърския манастир „Св. Богородица”. Василий бил преизпълнен с увереност, че по този начин продължава една традиция, започната през 870 г. и продължила с прокламирането на българска автокефалия през X век. Същевременно императорът смятал себе си за обновител на една още по-древна автокефалия в българските земи - тази на Архиепископията Първа Юстиниана, която се разглеждала като олицетворение и праобраз на Охридската самостойна църква.

Но все пак - у българите останала известна горчивина от детронирането на тяхната църква от патриаршия в Архиепископия, това било „покушение върху правото на Българската църква., призната и от Византия при цар Петър”, когато тя имала ранга на Патриаршия¹⁷.

След смъртта на император Василий II (1025 г.) започнали ограничения върху автокефалните права на Архиепископията, върху обществените и духовно-културните нужди на българите. Алчната ромейска администрация си позволила да извърши поредица от произволни, притесняващи поробеното население актове.

Започнало бавно, но неотклонно погръчване на Охридската архиепископия. Византийските императори посегнали към неправомерната практика да издигат за нейни архиереи друговерци, които употребявали гръцкия език в богослужението и в деловодството си. Насърчавали разпространението на византийската култура...

---

¹⁷ *Ив Снегаров, Първата българска патриаршия..., т. II, с. 25*

След смъртта на Йоан (1037 г.) Константинопол успял да наложи за архиепископи редица църковници, които били свързани с гърцизма.

Ала дори и в тази епоха на ромеизация Охридската архиепископия отстоявала не само автокефалията на своята църква, но и се застъпвала пред феодалната аристокрация за правата на бедстващото българско население.

Един от тях - Теофилакт Охридски, известен с високомерното си отношение към пасомите, продължил да се нарича „архиепископ на Първа Юстиниания и на цяла България“ ; назовавал се още „българин по гостоприемство“.¹⁸

Ето защо един от първите историци на България, католикът Блазиус Клайнер, не пропуснал да отбележи, че Теофилакт „бил... архиепископ на Първата и Охридска българска църква“. От своя страна за да търси благоприятно отношение от Рим, Теофилакт ревностно се борил за отстояване на автокефалията. В писма до епископ Михаил Халкидонски (1090-1092 г.) той яростно се противопоставял на опитите Константинопол да нарушава правата на поверената му независима църква. Причина за това било начинанието на един монах от Кичево, който въз основа на ставропигално писмо от столицата започнал да строи черква в пределите на Архиепископията. Охридският йерарх го лишил от църковно общение и заявил в споменатото писмо: „Защо Константинополският патриарх се вмесва в работите на българите, след като той няма нито право да ръкополага в тази страна, която си е избрала автокефален архиепископ, нито някаква друга привилегия над нея...“¹⁹

В „Ред на патриаршеските престоли“ византийският хронист Нил Доксопатор (XII в.) сравнява Охридската архиепископия с авторитетната Кипърска църква: „Подобна на Кипърската е и Българската църква, автокефална и неподчинена на никой от върховните престоли, но самовластно управлявана...“ И още: „Тази църква не се присъедини никога към Константинополската църква“. „И досега още Кипърската и Българската църква, получават своите епископи от императора“. Но ръкополагането в тях става от собствения епископат.

Двете църкви се зоват архиепископски, понеже са автокефални.²⁰

Подобни са писанията и на именити византийски историци и канонисти, като Теодор Валсамон (XII в.) и Матей Властар (XIV в.). В коментара си върху Второто пра-

¹⁸ *Ив. Снегаров, История на Охридската архиепископия..., т. I, с. 301*

¹⁹ *Извори на българската история. Писмата на Теофилакт Охридски, т. XIX, с. 18-19, 112-113*

²⁰ *Й Иванов, Български старини от Македония..., с. 563-564*

вило (канон) на Втория вселенски събор Валсамон посочва: „Ако обаче намериш и други автокефални църкви като тази на България, на Кипър и на Иверия (Грузия), да не се учудиш”.²¹

Същият автор не пропуска да отбележи, че подобно на патриарсите, архиепископите на България и Кипър имат право да носят лампада. Не по-различни са твърденията на М. Властар, който заявява, че Българската църква не е била подчинена на никой от патриарсите, а архиепископската хиротония тук - в България - се получавала директно от собствения епископат.

Що се отнася до натрапчивото повтаряне от йерарсите на Охрид, че те са духовни предводители и на „Прима Юстиниана”, фактът може да се обясни с огромното им желание да се парират домогванията на Константинопол към вътрешния живот на архиепископията.

В средата на XII в. Охридският предстоятел Йоан Комнин се подписвал като „архиепископос пасис Вулгариас” и още „Протис Юстинианис кай пасис Вулгариас”²².

Единозначни титли си прикачили към името още архиепископите Димитри Хоматиян (XIII в.), Григорий (I) - XIV в. и др.²³, но те получавали признание и от ответната страна; така например патриарсите Филотей и Нил (XIV в.) третирали архиепископите на Охрид като „равночестни” с другите Православни патриарси. В унисон с горното са тълкованията за йерархическата висота на Охридския архиепископ и у другите патриарси на Константинопол. В известната „Велбъждска нотия” ясно се утвърждава, че „Първа Юстиниана ще... е България”. Тук дори се добавя, че Архиепископията била почетена с „патриаршеска чест”, а нейният предстоятел „с право може да се обозначи като папа”.²⁴

Наред с името на Теофилакт охридски можем да поставим по заслуга това на Димитри Хоматиян (също предстоятел на архиепископията), който самоотвержено бранил автокефалията на Българската църква. Познавайки перфектно историята, той засъпвал мнението, че Кипърската и Българската архиепископии от самото си създаване били независими и по тия си белези можели да бъдат сравнявани с известните пет пат-

²¹ ИБИ, т. XXII, с. 110; *Правилата на св. Православна църква...*, т. I, с. 380

²² H. Gelzerq, *Der Patriarchat von Ahrida...*, S. 8, 9

²³ Ив. Снегиров, *История на Охридската архиепископия...*, т. I, с. 301; Й. Иванов, *Българите в Македония...*, с. 130-131

²⁴ П. Питров, В. Гюзелев, *Христоматия...*, с. 365, 366

риаршии. Д. Хоматиян имал подкрепата и на целия си епископат - Епирската държава в частност.²⁵

А Георги Акрополит пише: „българският архиепископ Димитрий.. казал, че е независим и не е длъжен да дава никому отчет, и затова имал право да помазва за царе когото си поиска, където си поиска и когато си поиска”. Така, той косвено възроптал срещу решението на константинополския патриарх Мануил I (1215-1222), с което последният дал автокефалия на сръбската архиепископия (1219 г.), чиито епархии били под юрисдикцията на Охрид.

През XII-XV в. Охридската архиепископия преживяла периоди и на подем (по времето след въстанието на Асен и Петър - 1185 т.), когато се радвала на братско общение с другата българска църква на Балканите - Търновската патриаршия. И въпреки, че двете църкви не се обединили, всяка една от тях вършила своето за процъфтяването на българщината: отваряли се нови епископски катедри, строяли се безброй черкви и манастири. Народът подобрявал значително социално-политическия си статус.

Но същевременно с това архиепископията бива подложена на външен натиск от епирци, никейци, латинци, сърби и др., а през 60-70-те години на XIV век диоцезът ѝ бил разположен между половин дузина държавици. Но независимо от това автокефалният статут на Българската охридска архиепископия се запазил през целия споменат период.

И така - никейският патриарх Герман бил принуден да назовава Димитрий Хоматиян „Блаженейши архиепископ на цяла България”, а към охридските йерарси станало обичайно обръщението „Светейшество”, или „Всесветейшество”, титул запазен до тогава за Константинополския патриарх. И политиката към Архиепископията била подобаваща: Михаил VII Палеолог (1272 г.) с нов хрисовул, утвърдил правата ѝ, отразени в тези на Василий II.²⁶

В периода XV-XVII в. (1767 г.) Охридската архиепископия се намирала под влиянието на Османската империя. Ала и през тези времена на непосилна обществена ек-

²⁵ *Ив. Снегаров, История на Охридската архиепископия..., т. I, с. 112*

²⁶ *Вж. особено: Ив. Снегаров, Кратка история..., т. II, с. 317-321, с. 343, бел. 19 - откъс от писмото до архиепископ Сава I (1219-1236), в който се напомня, че „Сърбия се намира в диоцеза на престола на България”; Сrv. История Византии, изд. АН на СССР, с. 80; Както и: Фалшифицираната новела на Юстиниан Велики (XI).*

плоатация, безправие, верски натиск и всестранно подтисничество над българите, турците не посмели да посегнат на нейната църковна независимост.²⁷

През 60-те години на XV в. виждаме, че нейният архиепископ Доротей продължава да се подписва като ейерарх на „пръвие Юстиниание и всемь бѣгаром и сръблемь, и севернимь странами и прочимь”. Аналогична титла носел през XVI столетие и наследникът на катедрата в Охрид Прохор. В титула на архиепископ Паисий (1566 г.) се отдава предпочитание на словосъчетанието „кай пасис Вулгариас”.

Във вековете на османския гнет Охридските йерарси дори повишили своя ранг и започнали (XVI-XVIII в.) да се наименоват патриарси. Подписвали се със зелено масило - белег на тази най-висша титла в православния свят. С всичко това се подчертавало обстоятелството, че те са приемници на всички канонически права на древна България.

Особено се засилили тези тежнениа след падането на Търновската патриаршия под османска власт. Вече Охридските архиепископи смятали себе си за единствени наследници на Патриаршеския статут. Архиепископ Паисий (XVI в.) пръв сред събратята си нарекъл църквата си Патриаршия: „Нашата патриаршия на първа Юстиниана Охридска”. Неговите приемници: Гавриил, Атанасий (I), Милетий (I), Харитон, Григорий (III), Герман и пр. (XVI-XVII в.) титуловали себе си с подобни вариации на името, но в него винаги присъствало или „Патриарх на България”, или „Патриарх на Охрид”.

Стриктни в това отношение били наследниците им Григорий Търновчанин, Игнатий (III), Зосима (II), Дионисий от края на XVII и началото на XVIII в. Игнатий имал смелостта да се подписва патриарх дори в писмата си до Вселенския престол (1703 г.)

Опора йерарсите получавали от своите епископати. През XVII-XVIII в. Св. Синод на Охридската църква титуловал своя предстоятел „архиепископ и патриарх”, а престолът, обладаван от йерарха, бил назоваван „светейший и патриаршески трон”. Така били титуловани неговото богослужение, управлението му, кодексите...

Подобаващо отношение получавали Охридските предстоятели от архиереите на другите църкви, дори на Католическата. Софийският католически архиепископ Петър Богдан Бакшич (1642-1674 г.) нарича Охридската църква „патриаршия”.²⁸

²⁷ *Ив. Снегаров, Кратка история... , с. 38-39*

²⁸ *Ив. Снегаров, Цит съч.*

В историко-каноническия сборник „Кормчая“, пазен в Рилския манастир, към летописната бележка „О охридском, иже и блъгарскъм нарицается патриарх“ авторът е добавил: „Не подлежеше веже патриарху коему, блъгарски бе црковь, рекше охридскаа, тоже почте цль / устиниан“, а подобен текст се намира и в ръкописа „Номоканон“ на Матей Властар, пазен в храма „Св. Богородица“ в гр. Охрид.

Сред многото правдиви твърдения в своя епохален труд за историята на Охридската архиепископия Ив. Снегиров поставя и логичния въпрос: как така именно през периода на турското владичество е бил всъщност повишен статутът на Охридската архиепископия в Патриаршия. Той отговаря по следния начин: „До голяма степен това се дължи на факта, че другите църкви не признавали Охридската за Патриаршия, а всичко това е имало обществено-политически ефект, защото завоевателите се съобразявали с една традиция, която била жива в паметта на българите, а намирала признание и извън Охридския диоцез. В 1557 г. Ипекската архиепископия на сърбите била въздигната в ранг на патриаршия, а това не можело да не бъде и повод Охридските йерарси и българското им паство да не се стремят към изравняване с патриаршиите в Константинопол и Ипек.

Тук възниква въпросът над въпросите, ако Охридската църква е била хетерогенна (както твърдят някои автори на запад от нас) защо сърбите са намерили за нужно да формират своя отделна патриаршия, която да просъществува паралелно с Охридската векове наред. Отговорът е простичък - етническият състав на двете държави е бил коренно различен и охридските българи, както и печките сърби не са могли повече да делят една обща съдба. Народностните различия са ги разделили и са формирали две паралелно съществуващи автокефални църкви. Тези настроения сред народа и клира за отделяне се засилили особено много след залязването на Търновската патриаршия. И Охридските йерарси не пропуснали историческия момент- те се обявили за правоприменици на църквата в цяла България. И въпреки, че в патриаршеското название на Архиепископията се изреждали други страни и народи, главно място сред тях имали понятията България и българи.²⁹

Както беше споменато, източните патриарси, католическите среди, общественици и дейци на културата отдавали това право на българите както в случая с Гавриил Охридски (XVI в.), наречен „блаженейши архиепископ и патриарх“, както и Порфирий Палеолог (1624 г.) и много други.

²⁹ *Ив Снегиров, история на Охридската архиепископия... , т. II, с. 378 и сл.*

Няма паметник с историческо-каноническо съдържание (XVII-XVIII в.), който да произлиза от Константинопол, от другите поместни църкви на Православието, който да отрича автокефалния статут на тази българска Архиепископия-Патриаршия и да не признава нейната значителна роля за запазване на цял един народ през епохата на Средновековието - защитавана и бранена от българите с неимоверни усилия цели седем и половина века.

Ето защо, когато дошло време да се възстанови независимата Българска църква, на обсъжданията между нотабилите в Цариград особена популярност придобило мнението на Г. Кръстевич, че Охридската архиепископия на цяла България само е „овдояла“ за около век и най-успешният ход за възраждането ѝ би бил възобновяване на всичките ѝ полагаеми достойнства от Османските власти. За жалост, този призив не можал да надделее над спонтанно зародилото се желание новата автокефална Българска църква - Светата Екзархия - да намери пристан в столицата на Империята Цариград. Може да се каже - един недалновиден ход, защото в противен случай Охрид отново щял да просияе с цялото си обаяние на общобългарски духовен и културен център, какъвто е бил през цялата ни история. На свой ред, македонските българи щели да се почувстват много по-значими, приобщавайки своите събратя от земите на цялото Отечество и немалко да продължат вековните им тежнениа да се присъединят към други йерархически средища, като каквито се очертавали Константинопол и София.

ЧАСТ II

Поглед върху съвременното състояние на Македонската Православна църква и нейните перспективи

Опити за създаването на самостоятелна църква започват едва след провъзгласяването на Бившата Югославска Република Македония (БЮРМ). Юго-комунистите насърчават тези усилия на формирация се епископат и като в 1958 г. Сръбската Православна църква (СПЦ) провъзгласява, че върху територията на тази колония може да се учреди Охридската архиепископия и ѝ дава статута на автономната църква.

Преди това в историята споменатия акт би бил невъзможен поради всеизвестни причини: 1. Унищожаване на Древната Македонска Църква от Рим далече преди Христа; 2. Създаването на Българска автокефална архиепископия-патриаршия във визираниите земи (продължило близо 8 века - от Самуил до 1767 г.); 3. Неналичието на територия с името Македония, която византийците обособяват като самостоятелна „тема” в Одринско и близо да Черно море; 4. Наличието в областта до 1944 г. на Българска Екзархия (прекъсвано с периоди на сръбска узурпация).

От 50-те до края на 60-те години на XX век продължават усилията за утвърждаване на тази нова, схизматична и непризната от никоя ПОМЕСТНА „сестра” църква.

В крайна сметка дебелоглавието на югославските лидери надделява над здравия разум и в 1967 г. по инициатива от Белград се обявява едностранно автокефална МПЦ. Непризната канонично от никого, тя се превръща в мъртъв зародиш. Веднага ѝ бива наложена схизма от целия Православен свят и инициаторите започват да съжаляват за деянията си.

Македонският клир е принуден да обърне очи за помощ към България, надявайки се на признание от най-близкият си исторически и кръвно народ. В София пристига делегация, предвождана от македонския Злетовско-Струмишки епископ Наум, която провежда паметна среща на 1 април 1968 г. в покоите на патриарх Кирил. На нея присъства още - Варненския и Преславски митрополит Кирил.

Този разговор е от толкова голямо историческо значение, че си позволяваме да ви го предадем със съвсем малки съкращения. Стенограмата от него бе открита от Комисията по разкриване на досиетата и има непреходна историческа давност.

На въпроса на еп. Наум, дали Българската църква ще изрази своето мнение към въпроса за самообявилата се МПЦ и въобще по перспективата за нейното съществуване, патр. Кирил отговаря: „Ние в София не сме се още произнесли. За това нито в Скопие, нито сръбската патриаршия имат основание да се сърдите. Ние трябва да проучим въпроса”.

Еп. Наум: „Ние го чувстваме това. Сърбите нека правят доноси. Ще дойде ден, когато всичко това ще рухне”. Църквата е траяла толкова време...

Патр. Кирил: „Вие мислите ли, че Сръбската патриаршия иска да посърбва Македонската църква и македонския народ?”

Еп. Наум: „Ние им казахме, че не сме сърби. Имаме данни за това, че те ни наричат етническа група... Вие знаете откога Македония роптае против сърбите. Ние много сме търпели и лично аз от 1944 г. насам. Открито им казах: „Вие учихте нашите свещеници, че са сърби, сега им казвате, че са македонци - кога лъжете?”

Митрополит Йосиф се намесва и призовава към търпение...

Еп. Наум: „Ние това го знаем. Ние сме родени в лъжа и сме свикнали с нея. Ние можехме това (отцепването) да направим още в 1945 г. Ние ги молихме за по-малко. Те не искаха.”

Митр. Йосиф: „Вие казвате, че сте постигнали 90%, защото фактически имате своя църква.. Вие търсите само едно формално признание.”

Еп. Наум: „Ние искаме да ни признаете братски, а когато дойде времето, вие ще го направите. За нас е по-важна братската любов. Дойдох при вас като при свои хора.”

Патр. Кирил: „Вас обичаме, както себе си обичаме... Вие нямате право да се съмнявате в нашите чувства... Ние в нашите чувства ви имаме като наши най, най-близки... Имаме дълга обща история. Тя беше българска. Да ме уверявате в обратното е напразен труд. Вие сте наши братя, а и всеки, който дойде от Македония...”

Еп. Наум казва, че е трогнат и добавя: „Аз идвам като при татко да разбере в що е нашата грешка...”

Патр. Кирил: „Грешката ви е, че не сте сърби.”

Еп. Наум: „И няма да бъдем.”

Еп. Наум: „Ние купуваме вашите учебници. Всичките си пари при миналото идване в София похарчихме за книги.”

Патр. Кирил: „Ние и вие сме едно и също... Ние ще се наречем македонци, но няма да се отречем от вас... Нека българският език е диалект от македонския. Нека ние да сме част от македонския народ... Но тава, което ни интересува като църква, е има ли дискриминация над българщината...”

„Ако има дискриминация, вашите политически фактори са на погрешен път... Ако в Македония някой е преследван, защото се нарича българин, това е погрешно. Ето това искаме ние” - казва Дедо Кирил: „Да няма дискриминация, да има свобода на съвестта, на религията...”

Еп. Наум: „Ако македонската църква не мисли така, не би дошла при вас.”

Към казаното може да добавим само: така се защитават българските интереси в Македония от един йерарх на нацията (какъвто, за жалост Максим не е).

„Умници” като Георги Тодоров обаче не смятат така. Те твърдят, че МПЦ трябва рано или късно да се върне в лоното на автономията и да пристане отново на СПЦ. И така, през 1992 г. трима епископи от МПЦ (Тимотей, Петър и Наум) подписват в Ниш проектоспоразумение с епископата на СПЦ за преодоляване на схизмата. чрез трансформирането на МПЦ в автономна. Или с други думи - в придатък на Белградската църква. За автокефалност остава да се мисли в бъдеще време. Връщайки се в Македония тримата епископи биват посрещнати на нож и скоро се отказват от своето глупаво деяние.

Възползвайки се от ситуацията на пълно невидение по въпроса, друг епископ - Йоан, решава да мине към СПЦ, а патриарх Павле го определя за свой екзарх на Охридската архиепископия. Йоан е посрещнат в Македония също като предишните си събратя враждебно, но все пак успява да обедини около себе си трийсетина монаси от „Трескавец” (до Прилеп), „Яновец” (до Ресен), „Св. Илия” и „Марков манастир” (край Скопие), сред които се оказват по-късно арестувани от полицията свещенослужители.

След така наречената Битолска полицейска акция, органите за сигурност овладяват манастирите и по този начин се слага край на всякакви просръбски заигравания със съдбата на МПЦ.

За разочарование на Г-н Тодоров , по този начин опитите на част от отцепниците са парирани. На 11 януари 2004 г. по време на служба на „катокомбната” Охридска архиепископия полицията отново нахлува и по най-брутален начин се разправя с отцепниците. Арестувани са един епископ и дузина монахини и монаси. По-късно епископът е изправен пред съда.³⁰

За разлика от споменатия автор , богословът Иван Димитров пише, че посегателствата към МПЦ не са прецедент от страна на СПЦ и особено към името Охридска архиепископия. Той припомня, че на 24 май 2005 г. СПЦ издава томос (църковно решение) за учредяване отново на автономна Охридска архиепископия като свое поделение. Ив. Димитров припомня, че тогава българското общество е било разбунено и сайтът „Двери” е бил тревога за това посегателство върху историческото достойние на България и на българския народ - Охридската архиепископия.

„750 години запазена - пише Димитров - сега в началото на 21 век сърбите пак я присвояват най-безогледно”. За голямо съжаление, с изключение на група учени (академици), организации на македонските българи в емиграция, никой от меродавните фактори в държавата: Синодът, Парламентът, Президентството, дипломатическите ни служби - пак се ослушват... Не е ясно какво чакат и защо не вземат пример от патр. Кирил, който в много по-трудни времена бранеше българщината в Македония. Ив. Димитров пита: „Да се възрази срещу МПЦ, когато има Охридска архиепископия, подчинена на сърбите (каквата никога не е била), а не може да е македонска?” И добавя: постъпки трябва да се направят и в двете посоки - Белград и Скопие. „Иначе излиза, че не си знаем националните интереси.”

Споменатият каноник Георги Тодоров призовава целия народ в Македония да се върне в лоното на автономната сръбска Охридска архиепископия, за да не го достигне злощастieto на „ужасната схизма”, причинила толкова „вреди” на българите. Думите му са уникални по своята историческа нелепост и си позволяваме да ги пресъздадем по детайлно: „Духовният упадък (SIC!), в който изпадна българското общество след първите победи на т. нар. Български Великден (1860, 1870 и 1872 г.) се дължи до голяма степен именно на тази схизма. Упадъкът е толкова голям, че България изпада в духовна слепота. Тя изгражда цяло поколение от своите така наречени „строители” именно като отрицатели на истинската духовност” ?!

³⁰ Георги Тодоров, *Македония, църквата, разколът*. - В: http://www.pravoslaviето.com/history/12/1018_ohridska_arhiepiscopeia/index.htm

Самозваният познавач на материята ни предлага да почукаме отново на дверите на Белградската църква и заедно с нея, с Румънската и Българската да помогнем на македонците да си възстановят лелеяната Охридска архиепископия.

Мечтите му май са на път да се сбъднат при пълното безучастие на Св. Синод в София, в средата на ноември такава църква ще бъде обявена...

Както се казва: коментарът е излишен. Може би скоро г-н Тодоров ще поиска и Пиринско да бъде преотстъпено в лоното на Охридска архиепископия, за да избегнем ужасната „схизма” и ред други бедствия, които могат да се изсипят върху многострадалния ни народ.

Какво трябва да се направи, за да възтържествува историческата истина?

Времето на всякакви компромиси спрямо държавата БЮОРМ свърши!

Сега е ред на цялата ни нация: Синод, политически фактори, дипломация да кажат ясно на самозабравилите се, надменни и същевременно смешни църковно-общесвени фактори в БЮОРМ, че последната никога няма да влезе в НАТО, или Европейския съюз, тъй като България, а с не по-малко основания и Гърция, ще сложат ВЕТО пред присъединяването ѝ към нормалните човешки общества. И нека тогава БЮОРМ продължава да си „кукува” на Балканите с доста съмнителната поддръжка на Москва и КГБ, както и при силния натиск на Белград, за който Македония остава последната колония, даваща шанс на сърбите да се придвижват към топлите морета на Юг.

Неприемливо е държавата да носи името Македония, защото то е гръцко историческо наследство. Както тук бе добре описано, не само че Македония е била унищожена от Рим преди Християнството, но в Средновековието (след Василий II) се е намирала в Одринско, но не и на сегашното си място. Неприемливо е, от тази гледна точка, църквата на държавата да се нарича Македонска. Вселенската патриаршия, Атинската архиепископия и другите :гръцки” църкви, като Кипърската и Александрийската, в скоро време ще осъзнаят, че нахалството на днешните „македонци” надминава всякакви граници и те не заслужават никаква толерантност.

Неприемливо е Църквата да си присвоява и името Охридска архиепископия. Както бе убедително доказано 8 века (от Самуил и Комитопулите до 1767 г.) тя е била Българска църква.

Фактът, че висшият клир на Архиепископията в определени периоди е бил гръцки, е само още една причина Вселенската патриаршия и другите гръцки църкви да

осъзнаят, че и това е част от тяхната история и да подкрепят България в борбата ѝ за отстояване на истината.

Ние можем да предложим на Светия Синод на БПЦ и държавните органи да окажат силен натиск върху БЮРМ да се откаже от престъпните си намерения и да предприеме редица мерки, които могат да я върнат в семейството на цивилизованите народи.

Те са:

1. Църквата в БЮРМ да се нарече Скопска Архиепископия.
2. БПЦ, с риск да изпадне в схизма с останалите ПОМЕСТНИ църкви, трябва да стане църква-майка на МПЦ (Скопската архиепископия) и да признае нейната **автокефалност**. До 1944 г. цялата църковна и революционно-освободителна история на тази югозападна българска област бе свързана с нашата нация. Едва към края на споменатата година Българската Екзархия престана да обгрижва своите духовни чедата покрай Вардара.

Признаването на автокерална Скопска архиепископия именно от България не само, че е канонически непълно издържано, но и ще запази шансовете за просперитет на българщината в бъдеще, укрепвайки в македонското население увереността, че единствено нашата държава желае искрено благо на своите братя отвъд Огражден. Или както казва великият българин – патриарх Кирил: „Ако трябва, ние ще станем македонци, но трябва да запазим единството на народа ни”.

3. Както Турция, придвижвайки се неотклонно към Европейския съюз, е готова да връща църковни имоти (сторено вече в Одрин с двете български черкви и в Цариград) и да заплаща милиарди обезщетения на ограбените българи в Тракия и цялата империя, така и БЮРМ трябва да възстанови (или овъзмезди) имотите на Св. Екзархия, намиращи се на нейна територия.

Този процес трябва да включва несъмнено правото на македонските българи (там, където има желание за това) да изградят свои духовно-просветни институции, да издават вестници и списания; да изградят своя телевизия и радио, а по-късно, чрез един ПЛЕБИСЦИТ да формират свои български кантони, нещо, което беше мечта на Иван (Ванчо) Михайлов и е възплътено в неговата гениална книга: „Македония – Швейцария на Балканите”.

4. При тази самозабравила се църковно-политическа върхушка в Скопие, която проповядва нехристиянски, езически ритуали и символика, знаем, че казаното ще бъде трудно осъществено. Та какво, ако не е езичество, е да се провъзгласяваш за анти-

чен македонец, наследник на Птолемиите и Александър Велики; какво е това да твърдиш, че има „старомакедонско писмо”, на който бил изписан дори Розетския камък. Какво е това – да обсипаш центъра на Скопие с езически скулптури и кариатиди... Слабо е да се нарече всичко това - глупост.

Ето защо България и Гърция трябва да използват мощен международен натиск над МПЦ да озапти нейните нарастващи апетити към чуждото духовно-историческо наследство.

Затова, по-скоро смешни звучат твърденията на каноника Георги Тодоров, че посредник в този натиск – надиграване трябвало да бъдат БПЦ ; представете си – Сръбската, и незнайно по какви причини Румънската православна църква (РПЦ), която хабер си няма от проблемите на югоизток от нас.

Разбира се, не е лошо проблемът да бъде решен от общ събор на Поместните църкви. Но ние трябва да мислим сериозно за поддръжници и освен на Гръцките църкви, трябва да се опрем още на Американската православна църква, която има вече около 3 000 000 пасоми и е най-бурно развиващата се Православна мисионерска църква (тя има мисии и манастири в почти всички най-отдалечени краища отвъд Океана, като прониква дори в югозападните пустинни места като Невада и Калифорния). АПЦ има и силно политическо влияние в обществото. Наред с Обама, Кенеди, Клинтън, Православната фамилия Дукакис притежава учудващо силни позиции в управляващата партия. Тя излъчи кандидат за президент. Православният Спирос Етню (Спирос Агнев) бе вече вице-президент на САЩ.

5. Ако нормалният натиск на църковната дипломатия не доведе до нещо, нека тогава с риск за златните си корони, нашите владици да извикат: „Анатема” срещу македонските богохулници. Ножът е спрял до кокала. Това положение, което ни унижава като нация, не може да бъде търпяно нито миг повече.

Ще завършим с една перафраза върху произведение на големия български писател и публицист от македонски произход – Арсений Йовков: „Господи, не ще ли има край на това робско тържище, комуто служат и държавните и политическите мъже в Македония; търговците и академиците, и интересите и псевдонауката? Не ще ли дойде новият Иисус, който с бич в ръка да разсее всичката тая смрад, що петни Храма на Човечеството и олтара на истината?”³¹

---

³¹ Арсений Йовков, *Българите в Македония*. – В: *Македоно-Одрински лист*, С., бр. 1, 20 юни 1924 г. Уточнение: *Вестникът е орган на Илинденската организация, след спирането на в. „Илинден” през 1924 г.*

Забележка: Настоящото изложение е съгласувано с академик Георги Марков – директор на Института по история при БАН.

Д-р Георги Ст. Генов – н.с. I ст. в БАН, главен редактор на „Исторически архив” – орган на Съюза на учените в България и задграничен представител на РАДКО – сдружение на българите от Вардарска Македония.

Разработката – обръщение до БПЦ и до МПЦ, се подкрепя още от:

1. Владимир Панков – председател на сдружението на българите във Вардарска Македония – РАДКО;
2. Д-р Георги Младенов, Университет на Торонто, председател на Македонската патриотична организация (МПО) „Любен Димитров”, Канада;
3. Проф. Симеон Симеонов – ректор на Българската Православна катедрала „Св. Георги” в Торонто, Канада;
4. Иван Караджов, председател на МПО „Пирин”, Канада;
5. Белла Дьо Монгтон – председател на Канадската асоциация за изучаване на българомакедонските отношения;
6. Яна Младенова – председател на МПО „Тодор Александров” – Австралия;
7. Тодор Валенщайн – председател на МПО „Татковина”, Гент, Белгия;
8. Лъчезар Ошавков – известен български художник от Дебър, председател на Фондация „Юли Пинкас – Паскин” (седалище в Париж);
9. Н.с. Елена Бугарчева – Главно управление на архивите при Министерския съвет, наследничка на виден македонски род;
10. Яна Орлинова, изкуствовед, зам. Главен редактор на „Исторически архив” – орган на Съюза на учените в България;
11. Чавдар Сотиров – компютърен дизайнер в Ню Йорк, председател на дружество „Вардар”;
12. Весела Добрева Кислинг – главен мениджър на българо-македонското списание „Вардар”;
13. Венцеслав Кузев – председател на младежкото Християнско дружество на хората в неравностойно положение;
14. Екси Клисарска – преподавател в българското училище в Ню Йорк, САЩ;
15. Ицо Ангелов – председател на Асоциацията на младите Православни каноници;
16. Даниел Панчев – председател на Асоциацията за развитие на гражданското общество (АРГО);

17. Тася Тасова – инициатор за създаването на ново българско училище в Канбера, Австралия;
18. Лиляна Сотирова – художник-дизайнер в Ню Йорк, САЩ;
19. Калоян Методиев, ПП „Общество”, София, България;
20. Перица Аврамов – втори задграничен представител на РАДКО – сдружение на българите от Вардарска Македония;
21. Михаил Клисарски, студент по информатика в Ню Йорк, САЩ;
22. Инж. Николай Долапчиев – Саскачеван , Канада;
23. Проф. Румен Арнаудов, специалист по историята на българите в Македония;
24. Н.с. Ленко Русанов, председател на Републиканската партия в България, член на Синята коалиция;
25. Проф. Свилен Иванов – преподавател в Обединените арабски емирства;
26. Д-р Мария Хубанова – Обединени Арабски Емирства;
27. Александър Алексевичус – уредник на в. „Македонска трибуна” – орган на МПО.
28. Слави Кърмов – член на редколегията на сп. Вардар – орган на МПО;
29. Янко Станев – предприемач, бежанец от Одринска Тракия;
30. Маргарита Столар, преводач в Чешката Република;
31. Маргарита Стангър – активистка на българската общност в Швеция;
32. Огнян Генов – художник, Виена;
33. Георги Стаменов, издател и специалист по историята на българите в Македония; председател на Дружеството на българите в Албания – „Голо бърдо”;
34. Ася Долапчиева, настоятел на сп. „Исторически архив” за гр. Варна;
35. Лидия Методиева – гр. Велес, Македония;
36. Ивелин Любенов – дружество „За родината” ;
37. Ст.н.с. Мая Долапчиева – декан на факултет „Западни филологии” в СУ „Климент Охридски”;
38. Полк. от рез. Иван Николов, главен редактор на сп. „България – Македония”, СУ „Климент Охридски”;
39. Зоя Андонова – писател и общественик, сп. „България – Македония”.